

Відділ освіти, молоді та спорту
Білогірської районної державної адміністрації
Районний методичний кабінет
В'язовецька загальноосвітня школа I-III ступенів

Кардаш Тамара Дмитрівна

САМОБУТНІСТЬ РОДИЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ СЕЛА В'ЯЗОВЕЦЬ

Кардаш Тамара Дмитрівна

Самобутність родильної обрядовості села В'язовець

Посібник

Білогір'я

2014

Рецензенти: Петрівська Галина Петрівна – методист районного методичного кабінету, Ковальчук Лариса Пилипівна – директор районного будинку творчості школярів

Схвалено радою Білогірського РМК, протокол № 3 від 12.03.2014

Автор:

Кардаш Тамара Дмитрівна – заступник директора з навчально-виховної роботи В'язовецької загальноосвітньої школи I-III ступенів

Матеріал посібника актуальний для сьогодення. Користуючись ІКТ, ми втрачаємо багато з того, що дає живе людське спілкування. Забуваються обряди, традиції, звичаї, які супроводжувалися піснями, примовляннями. Якщо вони загубляться і не передадуться наступним поколінням, то всохне корінь народної мудрості. В основі посібника - дослідження народної обрядовості, пов'язаної з народженням дитини, записаної від старожилів села В'язовець, дослідження особливостей примовлянь, повір'їв, місцевих вимовних рис, особливостей виконання родильно-обрядових пісень, виявлення самотності, неповторності родильних обрядодій села В'язовець, простеження впливу духовних скарбів на виховання наступних поколінь. Запис родильних обрядодій здійснено від митців – жителів села, проаналізовано дані зразки, з'ясовано особливості вірувань. Автор посібника рекомендує використовувати дані матеріали науковцям-етнографам, фольклористам, керівникам фольклорних гуртків, організаторам виховної роботи з метою популяризації обрядових дійств, виховання патріотичних почуттів, поважного ставлення до культурних традицій українського народу.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Розділ 1	
Родильна обрядовість у фольклористиці.....	8
1.1. Витоки обрядовості, пов'язаної з народженням дитини.....	8
1.2. Теоретичні основи родильної обрядовості.....	10
Розділ 2	
Самобутність родильної обрядовості села В'язовець.....	12
2.1. Обрядовість, пов'язана з вагітністю та пологами.....	12
2.1.1. Перестороги щодо вагітності в селі Вязовець.....	12
2.1.2. Місце і роль баби-повитухи в системі родопомічі.....	13
2.1.3. Обрядодії при першій купелі в селі Вязовець.....	14
2.2. Обряди прийняття новонародженого в родину. Піч у древніх віруваннях в'язівчан.....	15
2.3. Колиска і колискові пісні у селі В'язовець.....	15
2.4. Звичай «очищення», «виводу» породіллі.....	17
2.5. Традиції родичання у нашому селі та його ієрархія. Запросини на хрестини	17
2.6. Ім'янаречення.....	18
2.7. Хрестини у селі В'язовець	19
2.7.1. Кумування.....	20
2.7.2. Обряд «продажу» квіток	20
2.7.3. Обряд «возіння бабусь».....	21
2.8. Пострижини.....	21
Розділ 3	
Своєрідність пісень, пов'язаних з народженням дитини.....	23

3.1. Художньо-образна структура	23
3.2. Мовні особливості родильно-обрядових пісень села В'язовець.....	24
Розділ 4.	
Родильна звичаєвість на сучасному етапі.....	27
Висновки	29
Список використаних джерел.....	31
Інтернет-ресурси.....	32
Додатки	33

ВСТУП

Обрядовість, пов'язана з народженням дитини – складова частина культури народу. Вона становить цілу систему різних за походженням звичаїв і вірувань, у яких дійсне переплітається з магічним, з релігійно-християнським. Хмельниччина здавна славиться обрядами, які становлять частину народних традицій. Жителі села В'язовець, яке є одним з найбільших населених пунктів Білогірського району, особливо шанобливо ставляться до обрядовості, яка дійшла до нас у видозміненій формі, зберігаючи нашарування пізніших епох.

Обрана тема актуальна для сьогодення – ми, молоде покоління, повинні берегти, знати, пам'ятати звичаї, традиції, обряди своїх пращурів, щоби передати нащадкам, щоби знайти шляхи до виховання глибинного патріотизму, чого так не вистачає сьогодні. Адже, без минулого – немає майбутнього.

Мета роботи полягала в тому, щоб описати обрядодії села В'язовець, пов'язанні з народженням дитини, дослідити побутування давніх культів, вірувань, наслідувань, місцеві вимовні риси, особливості виконання родильно-обрядових пісень. Простежити вплив давньої народної моралі на духовність, на світогляд наступних поколінь. Відповідно до мети дослідження в роботі основна увага приділяється вирішенню завдань:

- записати родильні обрядодії від старожилів села В'язовець Білогірського району Хмельницької області;
- розкрити особливості традицій села, пов'язаних з народженням дитини;
- записати приклади, зразки повір'їв, примовлянь, родильно-обрядових пісень, які побутують у селі, особливості їх виконання;
- виявити місцеві вимовні риси;
- обґрунтувати вплив народних традицій на виховання підростаючого покоління.

Об'єктами дослідження виступають обрядодії, зразки повір'їв, примовлянь, родильно-обрядових текстів пісень села В'язовець.

Предметом дослідження є самотність особливостей родильної обрядовості села В'язовець.

У процесі виконання дослідницької роботи використано слідуєчі методи дослідження:

- метод збору первинної інформації (опрацьовано літературні, електронні джерела);
- метод системного аналізу (систематизовано, проаналізовано зібраний матеріал);
- зіставний метод (зіставлення родильно-обрядових дійств села В'язовець Білогірського району і сусідніх сіл Тернопільщини);
- порівняльно-історичний метод (схарактеризовано родильні обрядодії ХІХ – початку ХХІ століття).
- метод лінгвістичної географії (проведено діалектологічні дослідження).

Новизна дослідження - вперше одержано, описано родильні обрядодії села В'язовець (обряд «продажу квітки», «везення баби» не зустрічається в інших регіонах), наведено ряд повір'їв, примовлянь, не зазначених раніше в літературних джерелах.

Практичне значення дослідження – можливість використання матеріалів фольклористами, етнографами з метою популяризації обрядових дійств, збереження звичаїв, традицій.

Автор сподівається, що робота зацікавить читачів різного віку, уподобань, роду занять, особливо тих, кому не байдужа історія і культура українського народу.

Для вирішення поставлених завдань дослідження автором проведено збір фактичного матеріалу (записано обряди, пов'язані з народженням дитини, зразки повір'їв, примовлянь, пісень), опрацьовано літературні ресурси.

Автор щиро вдячна старожилу с. В'язовець – Кукурудзі Наталії Кіндратівні, митцям народної творчості – Меланії Данилівні Сичевській, Божественній

Парасковії Трохимівні, Радчук Олені Петрівні, Ящук Євдокії Іванівні, Кравйон Тетяні Іванівні, Троян Людмилі Іванівні, Троян Ользі Юрійівні, Рудюк Жанні Михайлівні.

РОЗДІЛ 1

Родильна обрядовість у фольклористиці

1.1. Витоки обрядовості, пов'язаної з народженням дитини

Упродовж багатьох століть український народ безупинно творив своє, тільки йому властиве духовне середовище, наповнюючи його своєрідними обрядами, ритуалами. Фактично формувався внутрішній світ українців, осягався весь навколишній простір, закладалися світоглядні засади.

Відомий знавець традиційно-культурної спадщини українського народу Олекса Воропай вирізняв народні звичаї в унікальне явище, наділивши їх неповторною народознавчою силою. Він констатував: «Звичаї народу – це ті прикмети, по яких розпізнають народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому...»

Традиційна обрядовість виникла як органічний зв'язок духовного і матеріального у процесі буття. Народна традиційна культура як сфера світського буття органічно об'єдналася з духовно-християнською [1, 7].

Род, Рожай, Рід – творець Всесвіту, Бог над Богами, Бог Життя, Бог Долі, опікун Дерева Життя. За народними віруваннями, він живе на найвищому небі. Род кидає на землю роси, дощ і дарує життя людям, звірам, птахам. Разом із жіночими Богинями Рожаницями Род запліднив весь світ. Тому саме слово «род» означає родину, рідний, родич.

Культ цього Роду виник ще за прадавніх часів епохи Бронзи і прийшов до нас через тисячоліття. Род – духовна енергія наших предків, що єднає усі покоління і пов'язує між собою час минулий, теперішній і майбутній [2, 37].

У давнину народження дитини теж сформувало цілу систему обрядів, метою яких було забезпечити новонародженому та його матері добре здоров'я, відповідний психологічний стан, адаптацію до нових умов. Намагаючись пояснити

народження дитини, праслов'яни вбачали у Цьому дію магічних сил та духів предків і вважали, що дитина приходить у світ живих зі світу мертвих. Посередницею при цьому була Мати немовляти, яка за допомогою жриці племені (що виконувала роль баби-повитухи) «переходила» межу між живими та мертвими. Щоб привести на світ дитину. За походженням обряди, пов'язані із появою на світ нової людини є дуже давніми, тому вони пов'язані з магією та віруваннями [3, 221].

Уже в часи трипільської культури жриця (баба-повитуха) вважалась посередницею між людьми та язичницькими божествами, що полегшують пологи. У ритуалах здійснюваних нею, теж простежуються елементи давніх язичницьких культів – обливання рук породіллі (зливки) біля річки чи біля криниці з відповідними замовляннями до води; обкурювання її димом магічних трав, щоб «відлякати злих духів»; розв'язування всіх вузлів на одязі породіллі (що мало зв'язок із магією вузлів); відкривання всіх дверей, вікон, скринь, тощо (за законами гомеопатичної магії це мало на меті полегшити роди). У системі післяпологових обрядів також простежуються елементи давніх культів: культу води (ритуальне омивання), культу хліба (батько приходив вітати дитину та дружину короваєм); рослин (обереги, квіти, які дарували матері новонародженого); культ дерев – виявлявся у тому, що купіль виливали під плодове дерево і т.д.

Важливим елементом родильної обрядовості був вибір імені для новонародженого. За язичницьким звичаєм дитині давали два імені: перше – «справжнє», яке знали лише найближчі і тримали його у таємниці (через вірування, що той, хто знає ім'я людини, має над нею владу); друге – те, яким кликали дитину, і яке було відоме для інших. До вибору імені ставились дуже серйозно, вважаючи, що разом з іменем дитині вибирають долю. Часто, віддаючи данину духам предків, дитині давали ім'я когось із померлих родичів [3, 222].

Християнський ритуал хрещення як визнання біблійного віровчення, що почав здійснюватись із немовлятами з метою збільшення збору податків із християн, на слов'янських землях перейняв більшість рис язичницького обряду, що згодом закріпилося церквою. Тому в текстах усної народної творчості, якими

супроводжуються вище описані ритуали, біблійно-християнські мотиви не простежуються [3, 223].

З розвитком раціональних знань сенс забобонних магічних обрядів поступово втрачався, а ритуальні дії перетворилися на одну з традиційних розваг народу. Разом з появою нових обрядових дій і символічних ритуалів старі продовжували зберігатися, однак їхній зміст поступово змінювався. Так склався багаточаровий і багатфункціональний обрядовий комплекс. Ця закономірність особливо рельєфно простежується в родильній обрядовості [18]... Родильна обрядовість походить від часів формування духовної культури Київської Русі. Мати і дитя – це найпрекрасніший, найзворушливіший образ [4, 136].

1.2. Теоретичні основи родильної обрядовості

Комплекс родильних обрядів і звичаїв описували в своїх наукових працях багато вчених. Вони поділяли родильні звичаї та обряди на три складові частини: звичаї та обряди, пов'язані з вагітністю та пологами; обряди прийняття новонародженого в родину, громаду; обряди очищення.

Рекомендації, обереги, норми поведінки вагітної, ставлення до неї інших людей базувалися здебільшого на народному досвіді та раціональних знаннях народної медицини, розумінні фізіологічно-психологічного стану жінки під час вагітності. Аналізуючи археологічні пам'ятки трипільської культури, учений Борис Рибаків писав, що космологічні уявлення трипільців пов'язані з образом жінки. «Земля, ґрунт, зоране поле уподібнювалися жінці; засіяна нива, земля з зерном – жінці, «що почувалась»». Народження із зерна нових колосків уподібнено народженню дитини.

Народні свята та обряди – не тільки форма дозвілля. В них заковані всі найголовніші елементи світогляду і етики народу. Свята зберігали традиції та обряди упродовж віків, возвеличували і підносили духовне життя народу. Тому дуже важливо, щоб і сьогодні до кожної оселі приходили радісні події з мереживом обрядодій.

Підтвердженням актуальності дослідження є зростання інтересу науковців до народних обрядів, пов'язаних з народженням дитини. Для написання даної роботи

автором використано відомості про українську обрядодію етнографа Олекси Воропая. Багатючий матеріал з історії народу, його етики, моралі, естетики, кращі зразки обрядової поезії почерпнуто із джерел: «Закувала зозуленька» (упорядник доктор філологічних наук Н.С. Шумада), «Українське народознавство» (за загальною редакцією С.П. Павлюка, Г.Й. Гориня, Р.Ф. Кирчіви), «Український фольклор» (упорядники О.Ю. Бріцина, Г.В. Довженок, Н.С. Шумада), «Народознавство» (редактор Л.І. Гудована), «Таємниці віків» (упорядник О.Г. Мукомела), «Українознавство» (під редакцією Лепехи Т.В.). Роботи Ю.В. Ковальнової «Раціональні та магічні дії баби-повитухи у «світлі обрядів переходу»», Л. Слюзко «Родильна обрядовість в українській родині», Лановик М.Б., Лановик З.Б. «Народна обрядовість, пов'язана з народженням дитини» та ін. – свідчення того, що баба-повитуха була незамінною особою у сфері народно-медичної акушерської практики.

У «Дереві життя» (упорядник В. Ярош) описано дивовижний світ міфології давніх слов'ян, усі дохристиянські вірування. Чудовими помічниками в урізноманітненні шкільного життя, наповнені його перлинами народних традицій, обрядів є «Зимово-весняний серпантин» (укладачі В.Ю. Іова, Л. В. Красномовець), «Цікаві заходи весь рік» (Немировської Н.Г.) Збірник «Народні пісенні жарти Поділля» – матеріали навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (упорядники Т.Г. Колотило, Н.Д. Коваленко, В.В. Щегельський) вміщує тексти жартівливих пісень про кумівство, записаних з живого їх побутування. Корисним є посібник методичних рекомендацій до записування та систематизації діалектного матеріалу «Слова з язика, як бджоли з вулика» (під редакцією Коваленко Н.Д.).

Таким чином, повернення до фольклорних традицій, відкриває нові можливості для досліджень народної творчості, адже народна творчість завжди була і є невичерпною.

Робота виконана на 32 сторінках, містить 25 додатків, аудіозапис текстів пісень, відеозапис обряду хрещення.

РОЗДІЛ 2

Самобутність родильної обрядовості села В'язовець

*Сам, Владико,
вся суцця в дому сем сохрани...
Молитва*

Протягом тисячоліть поступово створювався комплекс родильних звичаїв та обрядів. Залишки старовини найбільше збереглися в сільській громаді.

Родильна обрядовість села В'язовець має різні джерела витоку, які сягають корінням у глиб віків. Від покоління до покоління передаються перлини древніх традицій, зазнаючи при цьому певних змін.

Звичаї, традиції і обряди для в'язівчан – це ті «неписані закони, якими вони керуються в найменших щоденних і найбільших святкових справах».

2.1. Обрядовість пов'язана з вагітністю і пологами

Народження дитини було і залишається значною подією в житті кожної сім'ї. Ця подія, як і шлюб, супроводжується цікавими обрядами, звичаями й ритуалами. В давнину вони були куди багатшими за формою і змістом, але й ті, що залишилися у вжитку до нашого часу, дають конкретну уяву про першооснови їх походження.

2.1.1. Перестороги щодо вагітності в селі В'язовець

Ще й на початку XX століття на вагітну жінку накладали багато різних заборон і пересторог (додаток А). Вважали, що їхнє порушення призведе до тяжких наслідків для майбутньої дитини. У селі В'язовець донині дотримуються деяких пересторог, наприклад:

- не можна дивитися зі страхом на вогонь, бо дитина буде мати вроджену рожу (хворобу шкіри);
- не можна сідати на коня верхи, бо дитина народиться волохатою;

- не можна лякатися, бо дитина заїкатиметься;
- ні в якому разі не можна братися рукою за якусь частину тіла, коли щось налякало, чи при недобрій звістці, бо в дитини на тому ж місці буде знак;
- не білити плиту чи грубу, коли там палиться, бо шкіра дитини буде «гусячою» (сухою, шершавою).

У народі боялися відмовити в чомусь вагітній, бо «миші все поточать у хаті». Щоб цього не сталося, казали у слід вагітній жінці: «Мої миші у твоїй скрині».

З давніх-давен у нашому селі не прийнято було всім розказувати про свою вагітність, щоб недобрі люди не зурочили ні матір, ні дитя. Особливо старалися не попадатися на очі старим дівам та старим жінкам, у яких не було онуків, тому що заздрість людська ніколи не йшла на користь. (В селі існує повір'я, що жаби можуть допомогти жінці завагітніти, для цього їй потрібно просто... з'їсти.) До пологів жінка повинна очистити себе від гріхів, тому обов'язково молилася Матері Божій про благополучне завершення пологів і народження здорової дитини [5].

2.1.2. Місце і роль баби-повитухи в системі родопомічі

В Україні фіксується більше п'ятнадцяти термінологічних назв, серед яких ключовими словами є «баба», «пупова», «повитуха», «пупорізка».

Існувала одна закономірність: цим «ремеслом» займалися виключно жінки похилого, точніше – позарепродуктивного віку. Серед функціональних пояснень цього факту найважливішим є те, що вони мали власний досвід народження дітей, а також вже не були обтяжені сімейними проблемами [6, 250].

Згідно з етнографічними дослідженнями Марка Грушевського, бабою-повитухою могла стати та жінка, яка мала власних дітей, зрілий вік, що вважалось ознакою досвіду. «Баба повинна бути досвідчена, знаюча стара жінка» [7, 34].

У селі В'язовець з початком пологів чоловік породіллі брав хлібину і йшов до баби-повитухи, щоб запросити її приймати пологи. Перш ніж прийти до породіллі, баба-повитуха виконувала цілий ряд обрядодій. Чисто вимившись, одягнувши чисте вбрання, вона вмивалася свяченою водою і читала молитви. До породіллі приходила з хлібом, свяченою водою і зіллям. Набравши до схід сонця води із криниці, вона обмивала породіллю, читаючи при цьому молитву. Читаючи

молитви, вмивала, збризкувала свяченою водою і обкурювала зіллям і породіллю, і всю кімнату, розв'язувала всі вузли, відкривала замки, двері, знімала з породіллі каблучку, сережки, щоб легшими були пологи. На цьому магичні дії повитухи не закінчувалися, вони набували іншої форми і ґрунтувалися на певній сумі знань з народної медицини. Зокрема вона робила породіллі масаж, вигрівала її на гарячій печі, що сприяло швидшому і легшому народженню дитини, одрізуючи пуповину, повитуха казала: «Одрізую пуп на вік, на сто літ» [7, 256]. У селі В'язовець обов'язковим є зберігання «пупка» до того часу, коли дитина іде в школу. Тоді дитині дають розв'язати цей пупок, що означало – всі проблеми життєві розв'язуватимуться. Після успішного завершення пологів читалися молитви і над породіллею, і над немовлям, в яких дякували за це Богові, Матері Божій і всім святим і просили щасливої долі новонародженому.

2.1.3. Обрядодії села В'язовець при першій купелі

Обрядові дії при першій купелі мали магічну силу. За народними уявленнями, вода взагалі символізувала чистоту, силу та здоров'я, а тим більше, якщо у купіль дівчинки додавали свячену воду, символ здоров'я, сили і краси, свячене зілля – «щоб здоровою була», мед та квіти – «щоб гарною була», молоко – «щоб біленькою була», любисток – «щоб хлопці любили», а в купіль хлопчика, крім названих, обов'язково клали ще й кору дуба – «щоб сильним був». Купаючи дитинку, читали молитви, в яких просили здоров'я, краси і щасливої долі. Заборонялося купати дитину в дні, коли народилася і коли хрестили. Якщо в понеділок народилася – по понеділках не купали і т. д. Коли мили дитину, примовляли: «Мати моя, водо моя! Мати – водице, мати водичко! Умий доні (синочку) личко». З першої купелі батько співає тричі, примовляючи: «За здоров'я, за щастя, за вдачу». Обсушували дитинку теплом від запаленої печі.

Сповивали дитя рушником, освяченим у церкві на Великдень. Вважалося, що рушник – це символ щастя. В селі існує повір'я, що купіль, після заходу сонця виносити не слід з хати, щоби не було в родині утопленика. Купіль потрібно виливати під плодове дерево, а купіль дівчинки – під кущ калини (У нашому селі калина росте майже у кожному дворі).

2.2. Обряди прийняття новонародженого в родину. Піч у древніх віруваннях в'язівчан

Обрядом прийняття новонародженого в родину є обсушування дитини коло печі – прилучення його до родинного вогнища і роду. Одним з найдревніших родинних оберегів у нашому селі була велика вариста піч. У хатньому інтер'єрі вона завжди займала внутрішній кут збоку вхідних дверей і була обернена челюстями (отвором) до фасадної (передньої) стіни. Піч, за древніми віруваннями, вважалася основним оберегом дому від злих сил. Піч була доброю лікувальницею від усяких простудних хвороб. До печі примовляли як до живої під час випікання обрядових страв та печива. При обсушуванні дитинки після купелі баба-повитуха проказувала «Отче наш», далі примовляла: «Пече-годувальнице, пече-зігривальнице, до тебе звертаюсь, на тебе покладаюсь. Душу рожену зігріти, душу рожену благословити». Вважалося, що піч благословляє, обігриваючи дитя, на життя.

2.3. Колиска і колискові пісні села В'язовець

Колиска – особливе місце. Її теж збризкували свяченою водою, обкурювали свяченим зіллям і клали під матрацик свячене зілля, освячений у церкві на Великдень ніж, які слугували оберегом, а щоб сон був спокійний, матрацик наповнювали сушеними духмяними травами.

У колиску, перед тим, як покласти дитину, клали kota, тому що в слов'ян він – символ оберегу дому (спить на печі; стереже спокій, не відходить далеко від дому, завжди повертається). Тоді колиску хрестили, немовля теж, і аж після цього клали немовля в колиску. Молода мати повинна була багато знати і вміти. Так, наприклад, класти спати дитину потрібно було голівкою на схід сонця, а ніжками – на захід. Для того, щоб дитина була чуйною до людей, до природи, слід торкатися руками до неї з північного боку.

Коліску у нашому селі сплітали із лози. У цій справі потрібно було бути майстром: вміти дібрати матеріал (дівчинці сплітали колиску із червоної лози, хлопчику – з жовтої). Лоза повинна була бути гнучкою. Майстер, передаючи колиску батькам дитини, примовляв: «Дай Бог, щоб ви не одне в цій колісці виколисали».

У хаті до сволочка (до стелі) прибивали міцно кріючок, на який прикріплювали шнурівку із прив'язаною коліскою. Гойдати дитя було зручно, легко. Але така колиска слугувала не довго, адже дитя підростало, починало перевертатись із бочка на бочок і могло випасти із такої коліски. Тому від хати до хати, де були діти-гойдуни (які колісалися), передавали коліску-стоянку (на ніжках-стойках), в яких виколихували дітей. Тут не можна не згадати колискових пісень – пісень, яких співають тоді, коли заколисують дітей (додаток Б). У цих піснях висловлюються любов матері до дитини, роздуми про майбутнє, звучать побажання, щоб дитина була сильною, здоровою, працьовитою, доброю, щасливою і на старість доглянула своїх батьків (додатки В, Г) [8, 28].

Глибокі почуття й ніжність матуся передає лагідними словами, називаючи дитя пташеням, квіточкою.

Структура колискових містить яскраві ознаки магії і несе подвійне навантаження: по-перше, звертання («молитва») до духів-охоронців немовляти з проханнями берегти його від хвороб та інших прикрощів; по-друге, численні словесні та музичні повтори заколисують дитину. «Магічний» вплив материнської пісні вбачали в тому, як вона впливала на немовля. Згодом первісні уявлення послабилися (після християнізації Київської Русі), і спів-оберег перетворився на сучасну колискову пісню (сільське населення ще й нині вірить у її магичну силу) [9, 350].

Досі колискові пісні родильно-хрестинної обрядовості розглядають, публікують й аналізують абстраговано, не враховуючи, що вперше вони звучать відразу після церковного хрещення. Тобто причина постання і співу колискових безпосередньо пов'язана з громадським засвідченням факту появи нового життя. За часів неоліту (та й пізніше) співові над колискою надавали значення оберега. У сучасних колискових це можна спостерегти в численних звертаннях (до котика, до голубка, до колиски) [9, 355].

2.4. Звичай «очищення», «виводу» породіллі

У жителів села В'язовець з минулих століть і до нашого часу існує переконання, що новонароджену дитину, особливо хвору чи кволу, слід якнайшвидше охрестити. Таким чином переслідувалася подвійна мета: охоронити її від усього злого і прилучити до християнської громади, очистивши від першородного гріха [1, 227]. Мамі дозволялося ходити до церкви, виходити «на люди» лише після здійснення церковного обряду «виводу», що символізувало очищення. Вважалося, що дитина, породілля і навіть баба-повитуха після пологів були нечистими. Мамі заборонялося переступати поріг хати, а особливо, йти до криниці по воду. Її називали «сирою» - це означало, що вона швидко могла «підхопити» якусь хворобу, передати цю хворобу дитині. Груди жінки повинна була перев'язувати теплою хустиною, аби вітер не навів, може «подітися» молоко і від «вітряного» молока буде плакати дитя.

Звичай очищення породіллі разом з нею здійснювала баба-повитуха. Виходячи з дому, жінка переступала ніж, яким баба відрізувала пуповину, тричі поливала їй руки водою, щоб усе нечисте зійшло з водою в землю. Породілля також тричі обливала руки бабі і витирала, коли прощалася з нею. Чоловік чи близькі родичі жінки обдаровували бабу дарами – хлібом, домашніми продуктами, домотканим полотном.

2.5. Традиція родичання у нашому селі та його ієрархія. Запросини на хрестини

У нашому селі родин не влаштовували, адже вважалося, що спершу дитину треба «ввести в Хрест» (охрестити), а тоді і «людям показувати».

До цього часу у нашому селі склалася традиція родичання, яка замикається, в основному, чотириколінним кругом, тобто близькість родинних зв'язків зводиться до четвертого покоління. У зв'язку з цим, традиція родичання мала і відповідні ієрархічні стосунки. Зокрема, родичі четвертого покоління у нашому селі скріплені ще міцними зв'язками. Їх обов'язково запрошують на весілля, на проводи в армію. Вони відчують обов'язок бути присутніми на похоронах когось із родичів, на різних толоках тощо.

Ієрархічною вершиною у родині є найстарший чоловік або жінка. Їх завжди першими запрошують на різні урочистості (весілля, хрестини тощо). Вони, як правило, благословляють молодих родичів на всякі добрі вчинки.

Ієрархічна родинна шкала є рухомою при різних обставинах [10, 26]. Зокрема, на хрестинний обряд запрошують лише родичів по першому та другому колінах, на Дні народження, в основному, приходять найближчі родичі (тобто по першому коліні) тощо.

У нашому селі існують такі форми назв родичів та звертань до них. Найстарших у сім'ї (ними може бути прабабуся та прадідусь) називають бабцею та дідусем, хоча поза очі їх називають старою бабцею чи старим дідусем. Бабусю і дідуса називають як звичайно.

Старших людей (на рівні своїх батьків) діти називають тіткою та дядьком, а стареньких – бабцею та дідусем.

По першому коліні родичі називаються – рідний брат, рідна сестра, по другому коліні – двоюрідний брат, двоюрідна сестра і т.д. Братову жінку називають братовою або братихою, жінчиного брата називають швагром. Братового чи матиного брата діти кличуть дядьком, а дядькову жінку – дядиною. Як правило, рідних братів та сестер запрошують бути кумами при хрещенні, і вони стають хрещеними батьками (один кум, як правило, по батьковій лінії, а кума – по материній, або навпаки). Найближчі родичі покійника не повинні брати активну участь в його похованні (несення труни, копання та загортання ями, тощо).

2.6. Ім'янаречення

При хрещенні дитині дається ім'я. Ім'я, як вважають у народі, має велику магічну силу. Вдало підібране, воно сприяє щасливій долі й здоров'ю дитини, невдале ж, навпаки, зробить її нещасливою. Іноді, ім'я дитині давала баба-повитуха, іноді – куми, а в давні часи – лише священик [11, 21].

У селі В'язовець з давніх-давен дітям дають, в основному, імена за святами. Вважається, що святий чи свята, іменем якої названа дитина, будуть покровителями даної душі у земному житті. Якщо ж дитині дають інше ім'я, то священик відмовляється хрестити цю дитину.

2.7. Хрестини у селі В'язовець

У селі хрестини справлялися тільки у «м'ясниці», у піст здійснювати міг священник тільки обряд хрещення, без застілля.

Усі запрошені на хрестини родичі, сусіди, друзі обов'язково приходили з хлібом та іншими подарунками. Обов'язково повинні бути присутніми хрещені батьки – куми, вибору яких українці здавна приділяли й приділяють велику увагу. Куми шанувалися так само, як кровні родичі, оскільки вони брали на себе обов'язки батьків виховувати дитину [12, 304].

Церковне хрещення також зазвичай супроводилося різними народними звичаями, магічними діями і замовляннями. Перед хрещенням дитину клали на кожух, на стіл, на піч, поміж буханцями хліба, що повинно було забезпечити їй достаток, тісний зв'язок з домашнім вогнищем, оберегти від зла. І тут головна обрядова роль належала бабі-повитусі: вона готувала пелюшки, сповивала дитину, передавала її кумам, примовляючи: «Нате Вам новонароджене, а нам принесіть молитвенне і хрещене». Вважалося, що дитину треба нести до хреста лише на правій руці; при ній мали бути традиційні обереги (часник, сіль, шматок хліба, а інколи й цілий буханець).

Куми (жінки) приносили на хрестини крижмо – тканину світлого кольору (білого) для того, щоб життя дитини було хорошим, світлим.

У таїнстві хрещення Дух Святий дає людині нове духовне життя. При хрещенні хрещені батьки з немовлям із свічами в руках стоять біля купелі. Вони голосно читають Символ Віри, відрікаються від диявола і обіцяють виконувати заповіді Божі. Потім священник освячує воду і тричі занурює в неї немовля, говорячи: «Охрещується раб(а) Божий(а) (ім'ярек) во ім'я Отця, Сина, Святого Духа, Амінь». Разом з хрещенням здійснюється таїнство миропомазання. Охрещеному немовляті священник маже хрестоподібне святим миром лобик, очі, вушка, ротик, ніздрі, груди, ручки й ніжки, кожного разу говорячи: «Печать Духа Святого, Амінь» (додатки Д, Е). Через це таїнство Дух Святий вселяється в душу новоохрещеного. Після хрещення і миропомазання дитину обносять тричі навколо купелі, що означає, що новий член Церкви навіки з нею возз'єднався [12, 304].

Після церемонії хрещення відбувається застілля. Воно було веселим, з піснями (додатки Є-Л), лунали вітання на честь новонародженого та батьків. Кумам бажали «діждати весілля похресника, спекти коровай» (В селі існує давня традиція – хрещені батьки печуть коровай хрещенику на весілля).

Почесна роль на хрестинах відводилась бабусям новонародженого по маминій і по татовій лінії, бабі-повитусі.

2.7.1. Кумування

У християнській традиції виробилися свої правила, які переважно були запозичені з язичництва. Але особливі табу стосувалися кума і куми – існувала заборона щодо їх шлюбу і взагалі любовних стосунків, які церква визнавала гріхом, прирівнюючи їх до шлюбу між близькими родичами. Хрещені батьки також не можуть одружуватися зі своїми хрещеницями, бо церква вважає, що обряд хрещення прирівнюється до кровної спорідненості, хоча в народній творчості знаходимо чимало жартів з цього приводу. «Повість врем'яних літ» передає розповідь про те, що княгиня Ольга, знаючи християнські звичаї, обдурила свого хрещеного батька – візантійського імператора, який нібито хотів з нею одружитися. Зазвичай кумівство має глибокі корені багатотисячолітньої давнини і пов'язаний саме з родовим укладом життя народу, де кожен дорослий (який міг бути батьком дитини) ніс відповідальність за виховання дітей свого роду чи племені [12, 304].

У селі В'язовець за кума за хлопчиком брали чоловіка, який уже мав похресницю-дівчинку, за куму – жінку, яка мала похресника-хлопчика. Не дозволялось уперше хрестити жінці дівчинку, а чоловікові – хлопчика, адже, вважалося, що одні в одних «відберуть» щастя. Це повір'я збереглося у селі до сьогодні.

2.7.2. Обряд «продажу» квіток

Баба-повитуха, бабуся нав'язували пучечки із запашного зілля, квітів і продавали їх кумам, всім присутнім за гроші, пропонуючи випити ще й келих горілки. При цьому примовляли, звертаючись спочатку до кумів: «Кумоньки, розщедріться – похресниці (похреснику) на мило, щоби була усім людям красива!» До усіх присутніх: «Кумам – на пиво, похресниці – на мило, щоби була гарненька, усім людям миленька!». «Квітки продавалися жонатим чоловікам, заміжнім жінкам по одній, а незаміжнім – по дві: до пари, щоби також були у парі». Квітки із хрестин забирали додому. Зберігали під образами, влітку виносили їх на грядки. Найчастіше клали на рядки огірків – вважалося, що рясніше вродять.

2.7.3. Обряд «возіння» бабусь

Далі відбувалася весела поїздка до крамниці, де на зібрані із гостей гроші «баби» купували дитині мило та інші речі – все, на що вистачало грошей. Купували спиртні напої, частували ними усіх, хто зустрічався по дорозі. Коли поверталися до господарів, знову відбувалося частування горілкою, та обов'язково одна пляшка перев'язувалась стрічкою і залишалась на збереженні у господарів до «пострижин», коли дитині виповнювався один рік.

Перевезення бабусь до крамниці було особливим, адже в упряж замість коней запрягалися куми – чоловіки, а куми – жінки підпихали віз чи нецьки ззаду. Щоби м'якше було бабусям, на віз чи нецьки намощували кропиву – веселилися, жартували. Вважалося, чим веселіше пройдуть хрестини, тим веселіше буде життя дитини.

2.8. Обряд пострижин у с. В'язовець

У В'язівці на пострижини запрошувалися, в основному, всі ті, хто був присутній на хрестинах. Дитину садовили на подушку, під подушку клали гроші, книгу, дівчинці – дзеркало, щоби була красивою, хлопчикові – гілочку дуба, щоби був сильним, міцним, як дуб. Кума притримувала дитину, а кум стриг волосся на голівці дитини хрестоподібно, говорячи: «Во ім'я Отця і Сина, і Святого Духа. Амінь». Зістрижене волосся або кидали на воду, примовляючи: «Щоб дитина росла, як з води», або спалювали: «Хай іде з димом, щоб дитина горя не знала», або закопували під плодовим деревом: «Щоб коси росли», «Щоб кучерява була» [12, 305]. Якщо дитина спокійна, не плакала, тоді її стригли налісо.

Ритуальні дії з волоссям були даниною найдавнішій магії. Волосся і нігті людини мають магичне значення. Про це свідчить звичай торкатися волосся голови чи бороди, складаючи присягу. Волосся – сховище духу голови або душі людини. Давні слов'яни вважали, що необережно викинуте волосся чи нігті можуть підібрати чаклуни або лихі люди і зурочити, зачарувати людину [12, 306].

Після обряду «пострижин» відбувалося застілля. Обов'язково «на покуті» за столом сиділи куми, вони вважалися керівниками церемонії застілля. Знову лунали побажання здоров'я, щастя та вдачі похреснику, батькам – доглядіти дитину до старості, звучали веселі, жартівливі пісні на честь кумів. Прощались куми з такими словами: «Дай Бог, щоб ми ще при здоров'ї на весілля прийшли».

Через тисячу років пронесли українці обряди і традиції, пов'язані із найважливішою подією в житті кожної родини – народженням дитини. Навіть ті люди, в душах яких віра в Бога утвердилася ще не повністю, щиро їх шанують і виконують, щоб уберегти свою дитину від хвороб, «поганих очей», життєвих неприємностей [13, 37].

РОЗДІЛ 3

Своєрідність пісень, пов'язаних з народженням дитини

3.1. Художньо-образна структура

Творів української народної словесності, пов'язаних з народженням дитини, збереглося небагато. Це зумовлено тим, що церква, запозичивши частину язичницького ритуалу, доповнила його церковно-слов'янським текстом єдиного зразка [3, 224].

З поміж існуючих у записах творів, окрім замовлянь, якими супроводжувались ритуали омиття, змивання, пострижин тощо, зустрічаються пісні переважно величального характеру. Ними звеличувалось новонароджене немовля, баба-повитуха, мати, куми, рідше – інші родичі: батько дитини, її предки. Художньо-образна структура цих творів насичена міфологічними архетипами, що підтверджує їх давнє походження:

Мати Андрійчика родила,
Сонечком підперезала,
Місяцем обгородила,
У колисці колисала.

Текстів величальних пісень, що виконувалися з приводу народження дитини, небагато, але, поряд з ними співались ліричні та жартівливі, особливо ті, що стосуються кумів. Досить популярними у селі В'язовець є «На городі буркун ягідок не родить» (додаток Є), «Очерет тріщить і вода хлюпчить» (додаток И), «Кури, мої кури, кури-цокотури» (додаток Н), «Ой, куме, куме, добра горілка» (додаток Й) та інші.

Під час хрестинного застілля виконувались у В'язівці жартівливі наспіви як кумам, так і іншим гостям (додаток П).

Вірогідно, що й інші ритуали, здійснювані з новонародженим, супроводжувались обрядовими піснями, але тексти їх не зафіксовані. Твори народної словесності, пов'язані з вихованням дитини належать до дитячої народної словесності [3, 225].

Окрім зв'язку з дитячою творчістю, обрядові пісні, пов'язані з новонародженням, виявляють спорідненість з іншими жанрами родинної обрядовості (весільної), з мотивами календарного циклу та народного епосу. Вони подібні до замовлянь, мають магічний характер. Перегукуються із забобонами, є джерелом виникнення текстів малих жанрів – загадок, прислів'їв, приказок. Їх архітектоніка та композиційна побудова проста: рядки, строфи, як правило, нерівноскладові, вірш більше тяжіє до тонічного, аніж силаботонічного, що є свідченням їх давнього походження.

3.2. Мовні особливості родильно-обрядових пісень села В'язовець

Пісні села В'язовець – важливе джерело історичного вивчення говірок місцевості.

У пісенному мовленні, як свідчать тексти пісень, певною мірою відбиваються як фонетичні, так і лексичні, й синтаксичні риси подільських говірок. Так, незважаючи на фольклорну традицію нівеляції, фонетичних особливостей, досить примітним явищем є випадіння звуку у середині слова у формах дієслова хотіти (синкопа) [14, 10].

Це, як правило, спостерігається у найуживаніших словоформах:

Жінко моя, любко моя,
Кленовий листочок,
Якби хтіла дати їсти,
Дала б в черепочок.

Типовою є твердість приголосних [p] і [ц]. Ця особливість певною мірою відбита у текстах пісень:

Ой встану я у понеділок,
Чи не напращу хоч починок?

Чого ходиш, тиняєшся,
Тебе кури лякаюца?

У в'язовецькому говорі поширене вживання числівника їден (їдна) замість один (одна), що є характерним для південно-західних говорів (Тернопільщина, села Юськівці, Грибова, що знаходяться поблизу села В'язовець):

Тільки їден у червонім
Та й на конику воронім.

Морфологічні особливості говірок проявляються у пісенних текстах з ненормативною формою на *-ів*, наприклад:

Стільки гостей напросили,
В миску сала накришили...

В'язовецький говір має форму числівника *штири*, що виник з давньої мовної ужитковості:

Я нажала штири снопи,
Штири пов'язала,
І зо штири годиноньки
В снопах пролежала.

Досить поширеним у піснях даної місцевості є допустовий сполучник *хоть*, у говорі старожилів часто спостерігається сполучник *хоц*, наприклад:

Ой піду я до куми бараболі просить:
- Дай, кумонько, хоц на раз бараболі зварить.

Лексичні особливості:

Часто вживані діалектні словоформи: бараболі (картопля), город (місто), сіни (коридор):

А я тії бараболі по столі качаю,
На полиці – вараниці, я до них моргаю.

Народнорозмовний і фольклорний синтаксис виявляє всі відношення, які представлені в синтаксисі розвинутої літературної мови, але засоби цієї передачі часто економляться, уодноманітнюються. У фольклорному синтаксисі є свої специфічні фігури, зокрема, вживання сполучника *та* не як приєднувального, а як такого, що єднає два сурядних присудки [14, 14].

Люди ходять та й гадають,
Що за паня – не пізнають.
Виразною фольклорною ознакою є стилістичний повтор:
Ой куме, куме, куме,
Пополохав мені кури.

Отже, тексти родильно-обрядових пісень села В'язовець внаслідок переживань пісні митцем відбивають місцеві вимовні риси, діалектні особливості.

РОЗДІЛ 4

Родильна звичаєвість на сучасному етапі

Традиційна родильна звичаєвість, складаючи етнічну самобутність, багатство культури народу, є невичерпним джерелом для використання цього багатовікового досвіду в наш час. Звичайно, в XX – XXI ст. у зв'язку зі зміною світоглядних уявлень, соціально-економічних та культурних умов, покращення медичного обслуговування частина циклів родильної обрядовості вийшла зі вжитку. Пологи здебільшого відбуваються не вдома, а в пологовому будинку. Тому відпала потреба в послугах баби-повитухи.

У сучасному родильному обряді зберігається турбота про вагітну жінку, оберігання її від стресів, сварок та неприємностей, вшанування немовляти та породіллі. Широко побутує звичай провідувати породіллю та немовля не лише родичами, сусідами, а також колегами по роботі, зберігається звичай приносити подарунки дитині. Але по нині в селі існує звичай приходити до дитини з хлібом, печивом тощо. За час незалежності України відродився обряд хрестин, інститут кумівства. Частина родильних обрядів вийшла зі вжитку (ім'янаречення, зливки вийшли зі вжитку або зазнали змін). Разом з тим, у сучасній родильній обрядовості послабилась роль магічних дій [15, 31].

Наша дума, наша пісня

Не вмере, не загине, –

писав Кобзар, певно, маючи на увазі сталість українських традицій, їхню майже надприродну здатність опиратися різноманітним впливам іззовні. Дійсно, за століття існування України багато що змінилося у світі, але національний дух, національні етика і мораль залишаються тим наріжним каменем, що є опертям для найкращих проявів людяності та добра [16, 46].

На долю нашого покоління випадає відроджувати й розвивати культурні традиції України [17, 3]. Чималих успіхів у цьому досягли київський гурт «Древо», Олег Скрипка, який організував чудовий фестиваль «Країна мрій» та ін. сучасні виконавці широко використовують і в текстах пісень, і в музичному супроводі і у відеокліпах фольклорні мотиви. Обласний фестиваль фольклорних колективів «За сонячним колесом» проходить у м. Хмельницькому, де на сцені бачимо відродження обрядів, традицій Поділля. Фольклорний колектив «Водограй», учасником якого є автор, призер фестивалю (2009 рік), у 2012 році увійшов у десятку кращих фольклорних колективів області.

Майже в кожного народу є таке повір'я: та людина, яка забуває звичаї свого народу, карається Богом і людьми. Вона починає блукати світом подібно до блудного сина, і ніде на землі немає для неї прихистку, оскільки ця людина втрачена для свого народу [16, 47].

ВИСНОВКИ

Поділля – один з найсвоєрідніших і найколеритніших районів України. «Красо України, Подолля,» - писала Леся Українка про наш край, маючи на увазі не тільки чарівність його природи, але й багатство і неповторність народної культури. Хмельниччина здавна славиться обрядами, які становлять частину народних традицій. Жителі села В'язовець, одного з найбільших населених пунктів Білогірського району, особливо шанобливо ставляться до обрядовості, яка дійшла до теперішнього покоління у видозміненій формі, зберігаючи нашарування епох.

Обряди, звичаї, традиції, пов'язані з народженням дитини – життєдайне джерело народної педагогіки, в якому нагромаджено досвід попередніх поколінь. На основі багатовікового досвіду склалися народна філософія, мораль, система знань і вірувань, які й утворили основу української народної педагогіки, значущу частину якої становить родильна обрядовість.

Під час дослідницько-пошукової роботи зібрано зразки текстів родильно-обрядових пісень, повір'їв, примовлянь, обрядодій.

У селі В'язовець побутують ряд обрядів, повір'їв (при першій купелі, при прийнятті новонародженого в родину, виборі імені, виборі кумів, хрещенні, пострижинах), пісень, які підкреслюють їх самобутність, унікальність.

Народні вірування, примовляння мають свою виховну спрямованість, життєстверджуючу силу, віру в краще майбутнє, пронизані побажаннями здоров'я, щастя, добробуту.

Донині в'язівчани вірять у надприродні сили, а дотримання релігійних устоїв допомагають, вважають односельці, виживати у скрутний час.

Тексти родильно-обрядових пісень села В'язовець, внаслідок переживань пісні митцем, відбивають місцеві вимовні риси, діалектні особливості.

Родильна обрядовість у селі продовжує жити, збагачуватися.

Отже, ознайомившись з народними обрядами, звичаями, традиціями, ми зможемо їх зберегти, збагатити, передаючи з покоління в покоління. Пізнавши витоки національної культури, свого роду, свого коріння ми збережемо любов до Батьківщини, до землі своїх дідів і прадідів.

На сучасному етапі найкращі народні традиції, звичаї, обряди повертаються, вписуються у сьогодення і благотворно впливають на формування та розвиток особистості. Пізнаючи свою культуру, історію, знаючи свій родовід, усвідомлюючи нерозривний зв'язок з минулими поколіннями, людина морально і духовно самовдосконалюється.

Матеріали наукової роботи можуть використовуватись у роботі фольклорних гуртків, науковцями-етнографами, фольклористами, аматорами художньої самодіяльності з метою популяризації обрядових дійств, а майбутніми мамами – для перестороги, для поповнення знань і застосування їх у повсякденному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Павлюк С. П., Горинь Г. Й., Кирчів Р. Ф.* Українське народознавство: Навч. посіб. – Л.: Фенікс, 1994. – С. 6-7, 226-227.
2. *Ярош В.Е.* Дерево життя. – К.: Успіх і кар'єра, 2009. – С. 37, 196.
3. *Лановик М. Б., Лановик З. Б.* Українська усна народна творчість: Навч. посіб. – К.: Знання – Прес, 2006. – С. 221-225.
4. *Немировська Н.Г.* Цікаві заходи весь рік. 1-11 класи. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – С. 136.
5. *Ковальова Ю.В.* Раціональні та магічні дії баби-повитухи у світлі «обрядів переходу». – [Електронний ресурс]. Меню: Вайнгортівські читання: 2012.
6. *Боряк О.* Баба-повитуха в контексті «полювання на відьом»: українсько-західноєвропейські паралелі//Соціум. Альманах соціальної історії. Вип. 3. – К, 2003. – С. 250.
7. *Грушевський М.* Дитина в звичаях і віруваннях українського народу. – К.: Либідь, 2007. – С. 256
8. *Авраменко О. М., Шабельникова Л. П.* Українська література. Підруч. для 6 кл. – К.: Грамота, 2006. – С. 28
9. *Гончар Т. О.* Сімейні свята, звичаї, обряди в системі духовного відродження України // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – вип.21.6. – С. 350-355.
10. *Смоляк О. С.* Народознавство: Навч. посіб. – Тернопіль, 1993. – С. 26.
11. *Лепеха Т. В.* Українознавство: Навч. посіб. – К., 1995. – С. 21.
12. *Лозко Г.* Українське народознавство. – К., 1995. – С. 304.
13. *Кісь О.* Жінка в традиційній українській культурі (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – С. 272.

14. *Дмитренко М. К.* Народні пісенні жарти з Поділля. – Кам. Под., 2011. – С. 10.
15. *Ярошенко А. П.* Під чаром рідної землі: Посіб. з українознавства. – К.: ТОВ «Шанс»; 2008. – С. 31.
16. Чудова енциклопедія маленького українця, 1-5 класи. – Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. С. 46-47.
17. *Мукомела О. Г.* Таємниці віків: Навч. посіб. – К.: Грамота, 2001. – С. 3-6.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

18. [http:// www.ukrajnci.hu/arhiv/hromada – 89/ berehenya/ rodna. html](http://www.ukrajnci.hu/arhiv/hromada-89/berehenya/rodna.html)

ДОДАТКИ

Додаток А

Перестороги для вагітних в селі В'язовець

Не можна шити, вишивати по заходу сонця в переддень свята – пришиєш дитині якусь частину тіла.

Не лузати соняшники – дитина буде заслиненою (слюнявити).

Не можна цілувати кролика, бо буде заяча губа.

На порозі не ставати, а треба переступати, щоб не наступити на душу померлого.

Не можна робити ніяких готувань у вигляді покупки коляски, ліжечка, одежинок, іграшок та ін.

Не можна їсти м'ясо кролика, щоб майбутня дитина не була боягузом.

Не штовхати кота, собаку ногою, щоб дитина не була злою.

Не сміятися над каліками, хворими, щоб не «зробити» такою ж свою дитину.

Не можна просити їжі, бо дитина народиться недоношеною.

Не стригти волосся, бо дитина буде мати дуже короткі вії, буде слабкою і хворобливою.

Не можна красти, бо форма украденого предмету залишається у вигляді шрама на шкірі.

Не можна шити і в'язати в свято, щоб не «зашити» дитині «вхід» у цей світ.

Не можна дивитися на негарне і страшне, так як це може вплинути на зовнішність дитини.

Додаток Б

Колискова

Ой ти, коте, котоньку,
Не роби нам шкодоньку.
Не ходи по хаті,
Не буди дитяті.
Дитятко маленьке,
Спатоньки раденьке.
А-а, а-а, а-а-а!

Додаток В***Колискова***

Люлі, люлі, люлі,
Налетіли гулі,
Стали гелготати,
Що дитині дати.
З пушечку подушечку,
З пір'ячка периночку,
З пір'ячка периночку
В щасливу годиночку.
Щоб дитина спала
Та щоб не плакала,
Щоб росла й не боліло
Ні голова, ні тіло.

Додаток Г

Колискова

Ой ти, котик, коточок,
Не йди рано в садочок,
Не полохай галочок, -
Нехай зів'ють віночок.
Із руточки, із м'яточки
З хрещеного барвіночку,
З запашного васильочку.

Додаток Д

Рис. 1. Таїнство хрещення

Додаток Е

Рис. 2. Таїнство миропомазання

Додаток Є

На городі буркун ягідок не родить

На городі буркун ягідок не родить,

А кум до куми щовечора ходить /2р.

– Ой, кумцю моя, принесу я жита.

– Ой не йди, не неси, бо я буду бита./2р.

– Ой, кумцю моя, принесу ячменю.

– Ой не йди, не неси, бо де ж його змелю?/2р.

– Ой, кумцю моя, принесу я гречки.

– Ой не йди, не неси, будуть суперечки./2р.

– Ой, кумцю моя, принесу я проса.

– Ой не йди, не неси, бо я буду боса./2р.

– Ой, кумцю моя, принесу капусти.

– Ой не йди, не неси, бо все буде пусто./2р.

– Ой, кумцю моя, принесу сметани.

– Ой прийди, принеси, милий мій коханий./2р.

– Ой, кумцю моя, принесу я грошей.

– Ой прийди, принеси, милий мій хороший./2р.

– Ой, кумцю моя, принесу я сала.

– Ой йди, принеси, я давно чекала./2р.

– На городі в куми випала пороша.

– Ой, кумцю моя, яка ти хороша./2р.

На городі буркун ягідок не родить,

А кум до куми як ходив, так ходить./2р.

Додаток Ж

Посадила я квасолю

Посадила я квасолю та й іду додому,
Повертаю до корчми – п'є милий з кумою.

– Жінок моя, любко моя, ти іди додому.
Вари, вари, вечеряти, я прийду з кумою.

– Ой прийшла я додому, вечерять зварила,
Іде милий із кумою, двері одчинила.

– Жінко моя, любко моя, золотії писки.
– Дала б, дала б вечеряти, та немає миски.

– Жінко моя, любко моя, кленовий листочок,
Якби хтіла дати їсти, дала б в черепочок.

Постелила білу простинь, лягай, милий, спати.
А кумасю за рукав та й вивела з хати.

А кумасю за рукав та й вивела з хати,
Наскликала диких псів та й стала цькувати.

– Аджу, аджу, дикі пси, на ту заволоку,
Бо до мого чоловіка вчепилася збоку.

Додаток 3

Ой кум до куми

Ой кум до куми
Борозенкою йшов.
– Кумо, кумонько моя,
Червона ягідко ти моя.
Борозенкою йшов,
Сніп соломи знайшов
– Кумо, кумонько моя,
Червона ягідко ти моя.
А у тому снопі
Черевички кумі.
– Кумо, кумонько моя,
Червона ягідко ти моя.
Кума сніп розв'язала,
Черевички дістала
– Кумо, кумонько моя,
Червона ягідко ти моя.
Черевички вдягнула
Та й на кума позирнула.
– Кумо, кумонько моя,
Червона ягідко ти моя.

Додаток II

Очерет тріщить, і вода плещить

Очерет тріщить, і вода плещить

А кум до куми судака тащить.

– І кумо, і голубко, звари мені судака,

Щоб і юшка була.

І юшечка, і петрушечка,

Кума моя, кума любя, кума душечка.

І пить будем, і гулять будем,

А смерть прийде – помирать будем.

Додаток I

Ой кум, куме, куме, куме

Ой кум, куме, куме, куме,

Пополохав мені кури.

А я ходжу по загаті

Та й збираю по курчаті.

А я ходжу по вуличці

Та й збираю по курочці.

Чого ходиш кругом хати,

Чого топчеш руту-м`яту?

Чи ти розуму не маєш,

Що ти поговір пускаєш?

Чи ти куме, іздурів

Порозгонив всіх півнів?

Побий мене, божя кара,

Чого ходиш, як примара?

Чого ходиш, тиняєшся –

Тебе кури лякаються?

Чого ходиш, як та хмара,

Лякається дітвора?

Ой куме, куме, куме,

Пополохав мені кури.

Тепер ходжу по загаті

Та й збираю по курчаті.

Тепер ходжу по вуличці

Та й збираю по курочці.

Додаток І

На кобилі орловской породи

На кобилі орловской породи

Привезу тобі з лісу я дров

До Різдва тобі хватить підводи,

А потім привезу тобі знов.

Наливай, куме, наливай

По Марусин поясок,

Поки кума ще вдома нема —

Наливай, наливай, кума.

Заколи на Різдво кабана,

Приготуй мені глечик вина

Відправляй чоловіка в Москву

І кажи, що болить щось в боку.

Додаток Й***Ой, куме, куме, добра горілка***

Ой, куме, куме, добра горілка,

Випиймо, куме, ще з понеділка. / 2 р.

Складімось, куме, грошей на сорок,

Випиймо, куме, ще й у вівторок. / 2р.

Добра горілка, краща від меду.

Випиймо, куме, ще й у середу. / 2р.

Продаймо, куме, миски та ложки,

Випиймо, куме, ще й в четвер трошки. / 2р.

Продаймо, куме, рябу телицю,

Вип`ємо, куме, щей у п`ятницю. / 2р.

Покиньмо, куме, всяку роботу,

Вип`ємо, куме, щей у суботу. / 2р.

Облишмо, куме, всякеє діло,

Випиймо, куме, ще й у неділюю / 2р.

Од понеділка до понеділка

Вип`ємо, куме, добра горілка. / 2р.

Додаток К*А кум до куми*

А кум до куми залицявся,

Посіяти конопельки обіцявся

А як сіяв, висівав,

Висіваючи, казав:

- Ти кума, ти душа,

Ти кругом, кума, ох і хороша!

Ой кум до куми залицявся,

Конопельки вибирати обіцявся

Він брав, вибирав,

Вибираючи, казав:

- Ти кума, ти душа,

Ти кругом, кума, ох і хороша!

Ой кума до куми залицявся,

Та й пошити сорочечку обіцявся

Він шив, вишивав,

Вишиваючи казав:

- Ти кума, ти душа,

Ти кругом, кума, ох і хороша!

Додаток Л***Ой куми мої кохані***

Ой куми мої кохані,

Оченьки мої заспані.

Ой коли ж то ми зійдемся,

З медом горілки нап'ємся?

Зійдемося ми в неділю,

Маю я на те надію.

В неділю ми зійдемся,

З медом горілки нап'ємся

Додаток М***Ой встану я у понеділок***

Ой встану я у понеділок,

Чи не наряду хоч починок?

Приспів:

Ой прала, чи не прала,

Простіть, люди, що збрехала. / 2р.

І ключчя курить, і головка болить,

І до корчми кортить.

Ой там куми п'ють,

Ой там мене ждуть.

Та все вони випивають,

Та все мене споминають:

- Що за новина, що куми нема?

Ой встану я у вівторок,

Чи не наряду я пасьом сорок?

Ой встану я у середу,

Чи не наряду я уперезок?

Ой встану я у четвер

Чи не наряду я, як тепер?

Ой встану я у п'ятницю,

Чи не наряду я хоч часницю?

Ой встану я у суботу,

Чи не залишу я всю роботу?

Додаток Н***Кури, мої кури, кури-цокотури***

Кури, мої кури, кури-цокотури,

Якби ж мені чоловік моєї натури.

На роботу щоб ходив, горілки не нюхав,

Чужих жінок не любив – одну мене слухав.

- Ой дай мені, Боже, вечора діждати

Та й піду я до куми новостів питати.

Ой прийшла я до куми, глянула в віконце,

Там сидить мій чоловік, як провидне сонце.

Кума ставить пляшку, кладе з курки литку,

А я того не стерпіла та й вибила шибку.

Ой приходжу я додому – зразу ж заболіла,

Біленькою хустиною голову накрила.

Пита мене чоловік: «Коли заболіла?»

- А ще вчора, із вечора, як шибка летіла.

Ой дай мені, Боже, до ранку діждати

Та й піду я до куми новостів питати.

Як проходжу до куми – кума ще не вмила.

- А чого ж то в вас, кумо, шибочка розбита?

- Була в мене курка, курка полохлива,

Вона в хату залетіла, шибочку розбила.

- Якщо будеш, моя кумцю, милого приймати,

Будуть тобі шибочки щодня вилітати.

Якщо, моя кумцю, милого кохати,

Будуть тобі тії кури в голові літати.

- Кумцю моя, любцю моя, не кажи нікому

Іди вип'єм горілочки та й підеш додому.

Додаток О

Прийшла кума до кумоньки в суботу, суботу

Прийшла кума до кумоньки в суботу, суботу,

Розказала кума кумі гризоту, гризоту.

Приспів:

Ой, йо-йой! Гризота, отака

Ой ціп-ціп – кудкудак

Гризоти – отак-так.

Ой, кумонько, яка в мене гризота, гризота,

Десь поділась моя курка чубата, чубата

Заглянула кума кумі у горшки, у горшки,

А від курки залишились лиш ніжки, лиш ніжки.

Додаток П

Наспіву

Сів, сів, січку різав

І макітри не порізав,

Сам собі здивувався,

Що так тяжко спрацювався / 2р.

Ко б то пити, ко б то пити, та й не напитися

Ко б то знати, що сказати, не помилитися

То ж то то пила, то ж то пила,

То ж я напилася

То ж то знала, що сказати —

Не помилилася.

І килішок гарний

І горілка добра

А хто б мене попросив

Я б випила б зо два

Я б випила б зо два

Випила б до краплі

І ходила по городі

Заганяла чаплі.

Пиймо, кумцю, пиймо тут –

На тім світі не дадуть,

Як підемо до гробу,

То вип`ємо хоробу.

В мене півень на горі,

Несе яйця в дзюрі,

Ще й накрився крильцем,

Бо й на завтра з яйцем.

Ще й знесеться гуся,

Ще й завтра нап`юся.

Брешіть, брешіть, воріженьки,

Я вас не боюся.

Пила, пила, вихилила,

Сама себе прихвалила,

Що я панського роду,

П`ю горілку, як воду.

Що я такий звичай маю,

Що по повній випиваю.

Що я щирого серця,
П'ю горілку до денця.

Що я такий звичай маю,
Що по повній випиваю,
А хто вип'є до дна,
То той зичить добра,
А я вип'ю двадцять сім.
Бо я зичу добра всім.

Ой мала я доброго мужа
Ой що я за ним здорова дужа / 2р.
А що суботи – чорні чоботи,
А що неділі – в сорочечці білій,
А що понеділка – з медом горілка,
Чи я в тебе, мій миленький,
Не хороша жінка.

Як умру, як умру –
Поховайте в лісі
Надо мною з барилою

Горілку повісьте

А я собі встану,

Килішок достану,

Вип`ю собі килішечок –

Та й назад у яму.

А я собі встану,

Богу помолюся,

А я з теї барилочки нап`юся

А у кума в хаті,

Горілочка добра

Якби мене попросив,

Я б випила б зо два.

Я б випила б зо два,

Випила б до краплі

І ходила б по городі –

Заганяла чаплі.

